

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

Наконечна О.В.

Кандидат мистецтвознавства

Доцент кафедри культурології філософського факультету

ОНУ імені І.І. Мечникова

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ-КУЛЬТУРОЛОГІВ ЗІ СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Курс «Сценічне мовлення» є обов'язковим для студентів всіх вузів культури та мистецтва, особливого значення він набуває для спеціальностей, пов'язаних з театральним, кіно-, теле- та радіо-мистецтвом. В ОНУ імені І.І.Мечникова курс „Основи сценічного мовлення" є одною з фундаментальних професійно-орієнтованих дисциплін, що вивчається студентами напряму підготовки 7.020101 „Культурологія", і в той же час він складає частину з циклу курсів з історії і теорії культури. Це має важливе значення в системі загальної гуманітарної підготовки студентів-культурологів. Курс має на меті розвиток і удосконалення природних мовних і голосових можливостей студентів; виховання дикційної, інтонаційно-мелодійної й орфоепічної культури студентів; навчання процесу оволодіння авторським словом, його змістовною, діючою стильовою природою. Як бачимо, даний спецкурс в системі вищої школи є вельми своєрідним та специфічним.

Тим більше значення набуває проблема адекватного оцінювання знань студентів з цієї дисципліни.

Зазвичай педагогіка вищої школи традиційно пропонує дві основні форми оцінювання, в залежності від навчального плану: залік та іспит. І та, і інша форми, застосовані для дисципліни «Сценічне мовлення», передбачають усне спілкування зі студентом за певним колом питань, обмежених навчальною програмою, перевірки практичних умінь і навичок, і на цій основі виставлення оцінки за стобальною системою. Кредитно-модульна система навчання, яка застосовується в сучасному вищому навчанні, дозволяє студентам отримувати залік чи екзаменаційну оцінку «автоматом»: набравши протягом навчального терміну певну кількість балів (для оцінки ОЕ ця кількість становить 60 балів). Зробити це студенти можуть, виконуючи різноманітні завдання, які ставить їм педагог.

Проте, неможливо не враховувати специфічність сценічного мовлення як навчальної дисципліни, що особливо наочно відбивається при оцінюванні знань, умінь і навичок студентів.

Опанування сценічним мовленням насамперед передбачає практичне оволодіння навичками мовлення і вміння використовувати їх в процесі публічного мовлення, що має сильну і безумовну перевагу над засвоєнням теоретичних знань. Отже, оцінювання зі сценічного мовлення, на наш погляд, має враховувати наступні особливості:

1. Враховування індивідуальних особливостей мовлення студентів.

На початку навчання сценічного мовлення студенти мають апріорі різний початковий рівень сформованості мовлення: в деяких наявні мовні вади, які треба виправляти, в деяких присутні неправильні мовні звички, а деякі, навпаки, мають початкові навички, отримані раніше внаслідок можливих занять вокалом чи в театральних студіях. Отже, перш ніж оцінювати техніку мовлення студентів на початку навчання, слід привести мовні навички основної маси студентів до «спільного знаменника». Для цього пропонується на деякий час відмовитися від негативного оцінювання через неправильну вимову протягом навчання техніці мовлення на декількох перших практичних заняттях.

2. Врахування індивідуальних здібностей студентів.

Деякі програмні теми, які учні мають опанувати, передбачають наявність у них певних професійних здібностей. Попередній відбір абітурієнтів не в змозі повністю передбачити їх наявність чи відсутність. Так, наприклад, тема «Теорія віршування», що входить до складу програми зі сценічного мовлення в ОНУ імені І.І. Мечникова, передбачає не тільки прояв власної індивідуальності, але і особливості психічних процесів студентів. Наприклад, одні студенти з легкістю опановують риму, але відчують проблеми у визначенні віршових розмірів. При оцінюванні таких та подібних тем можна пропонувати диференціацію залікових завдань: знаючи індивідуальні особливості студентів, викладач здатний вільно оперувати арсеналом завдань.

3. Врахування переваги практики над теорією.

Студенти, особливо початкових курсів, часто приділяють більше уваги веденню конспектів, письмовим контрольним роботам, ніж підготовці до усних практичних вправ: можливо, це є наслідком звички до звичайної шкільної системи оцінювання знань (слід зауважити, що згідно з навчальним планом кафедри культурології ОНУ імені І.І. Мечникова, курс «Сценічне мовлення» вивчається на другому курсі). Між тим, специфічність сценічного мовлення, як зазначалося, визначає перевагу практичних навичок над теоретичною базою. Причому ця перевага є дворівневою: студенти мають, по-перше, продемонструвати володіння певними вміннями та навичками на практичних та семінарських заняттях, а по-друге, вміти користуватися ними в аудиторії, на сцені, в кадрі, в ефірі та в інших випадках публічного мовлення. Отже, при оцінюванні студентів важливе значення буде мати спостереження викладача за практичним використанням ними отриманих знань. Так, на нашу думку, викладачеві корисно було б відвідувати виступи студентів і обов'язково звертати увагу на їх побутове мовлення. У випадках, коли студент, наприклад, був присутній на лекціях, має гарний конспект, на семінарі відповів на всі теоретичні запитання і гарно продемонстрував залікові вправи, це ще не є достатньою підставою для виставлення високої оцінки. Якщо навіть за всіх перелічених умов студент на сцені (в кадрі, в ефірі тощо) припускається помилок і не застосовує навички, за якими блискучо відповідав на заліку, оцінка його, на нашу думку, має бути знижена.

Крім вищевикладеного, постає ще одна суттєва проблема, без врахування якої неможлива не тільки адекватна оцінка опанування студентами сценічним мовленням, а

й взагалі, ефективно викладання даної дисципліни. Це проблема поза аудиторних занять студентів.

Техніка сценічного мовлення, або те, що обивателі часто називають «постановкою голосу», є стрижнем роботи над сценічним мовленням. Немає потреби підкреслювати її визначну роль в подальшому опануванні іншими розділами сценічного мовлення, як-от: логікою, виразністю, характерністю, образністю тощо. Навчальним планом з дисципліни «Сценічне мовлення» передбачено по одному практичному заняттю на тиждень. Отже, не викликає сумнівів, що аудиторна робота не в змозі забезпечити опанування студентами навичками сценічного мовлення. З власного досвіду роботи пропонуються наступні форми організації поза аудиторної роботи студентів зі сценічного мовлення.

Індивідуальні консультації викладача дають змогу здійснювати безпосередній вплив на мовлення окремих студентів, а також корегувати їх мовлення під час підготовки до різноманітних університетських заходів, що передбачають публічне мовлення (наприклад, студентських конференцій, публічних виступів, свят, участі в конкурсах тощо).

Домашні завдання, що даються студентам на практичних заняттях сценічною мовою, передбачають наполегливу домашню працю. Специфіка їх полягає в тому, що без підготовки їх неможливо виконати, як то кажуть, «за рахунок загального рівня». Скоромовки, мовні вправи, складні текстові завдання мусять розвивати у студентів не тільки мовленнєві навички, а й звичку завжди тримати власне мовлення в тонусі.

Додаткові рекомендації. На початку опанування технікою мовлення студентам необхідне збільшене мовне навантаження, але не аби яке. Мається на увазі, що студент повинен достатньо навантажувати свій мовленнєвий апарат, але не просто текстами вправ чи звичайними розмовами. Для досягнення бажаного ефекту необхідно дотримуватися декількох вимог. По-перше, необхідний слухач: мовлення не може іти «в пустоту», адже підсвідомість не буде сприймати це як «справжнє» тренування (в якості слухача може виступати і диктофон). По-друге, текст слід читати вголос протягом 5-10 хвилин щодня: умова щоденності є запорукою успіху, адже закон переходу кількості у якість є загальнодіючим. І, нарешті, вимога щодо самого тексту є найменш суворою: це з рівним успіхом можуть бути вірші, монологи або газета, прочитана бабусі, або казка на ніч для маленького братика.

Отже, враховуючи вищенаведене, слід звернути увагу на якість поза аудиторної роботи студентів над технікою мовлення і розробити надійні та ефективні засоби її контролю.

Нарешті, слід звернути увагу ще на одну специфічну особливість практичних занять з даної дисципліни: ретельне дотримання викладачем принципу «*Не нашкодь!*». Вироблення навичок сценічного мовлення у студентів початкових курсів пов'язане з кількома особливостями, неврахування, яких при викладанні може бути небезпечним для подальшого формування голосу у молодих людей. Навпаки, при правильному підході до занять результати можуть бути довготривалими і дуже корисними. Гарне мовлення - це інструмент, правильне користування яким допомагає не тільки досягти поставлених цілей, але й зміцнити загальне здоров'я. Правильно поставлене мовлення пов'язане з техніками, призначеними природою для збереження довгої працездатності, такими, як володіння ресурсами подиху, голосу. Сценічне мовлення, крім цього,

сприятливо впливає на формування навичок правильної організації мислення й почуттів. Ці особливості дозволяють багатьом професійним акторам давати блискучі бенефіси навіть у дуже солідному віці. Отже, слід обов'язково враховувати специфічні фізіологічні та психологічні особливості сценічного мовлення як навчальної дисципліни.

Вікові особливості студентів початкових курсів передбачають у деяких хлопців незавершений процес „ламання” голосу, тому при перевантаженнях і вправах, спрямованих на надмірне розширення діапазону, можливою стає поступова втрата голосом обертонів (тонів, які характеризують процес зміни висоти звуку). Отже, вправи такого роду слід призначати таким студентам з обережністю і постійно контролювати їх виконання.

Іноді трапляється, що студенти приходять до аудиторії трохи застудженими, в цьому випадку теж слід суворо дозувати та контролювати навантаження на їх голосові зв'язки. А ось артикуляційні та дихальні вправи виконувати не тільки можна, а й корисно.

Обов'язково слід ознайомити студентів з правилами гігієни мовлення і способами профілактики професійних захворювань: до них належить, насамперед, уникання температурних перепадів у їжі та напоях та переохолодження горла; обмеження або уникання перебування у заповненому чи щойно пофарбованому помешканні; запобігання надмірному навантаженню голосу (можливість голосових зв'язок навіть при поставленому голосі - не більше чотирьох годин безперервного мовлення); позбавлення шкідливих звичок, особливо таких, як паління; а також рекомендації протягом п'ятнадцяти хвилин не їсти та не пити безпосередньо після занять, на яких здійснювалося навантаження на голосові зв'язки.

Враховуючи все вищенаведене, можна констатувати, що специфічність природи сценічного мовлення і предметного змісту лекцій та практичних занять з цієї дисципліни обумовлює специфічний підхід до викладання та оцінювання компетенцій студентів.

Література

1. Овчиннікова А.П. П'ять кроків до гарної мови: Мовленнєва комунікація: техніка мовлення / Під ред.. А.Ю. Цофнаса. - Одеса: ОКФА, 1997. - 184 с.
2. Наконечная О.В. Сценическая речь: дидактический материал: Методическое пособие. - Одесса, Астропринт, 2006. - 46 с.
3. О.В.Наконечна. Основи сценічного мовлення: Навчальний посібник / О.В. Наконечна. - Одеса: Астропринт, 2010 - 172 с.